

Elektronika a Mikroelektronika A4B34EM

8. přednáška

- Výrobní proces
- Příprava substrátů
- Litografie

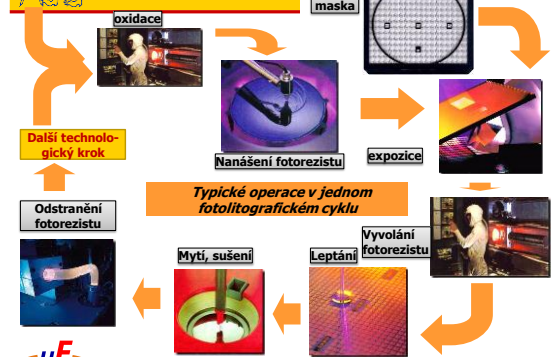
Jak integrovat
1 000 000 000
Součástek na 1 cm²

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

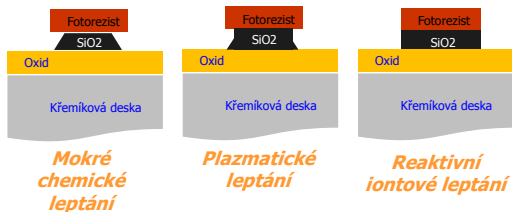
Fotolitografie

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Leptání základní druhy

- Subtraktivní leptací proces
- Aditivní leptací proces

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

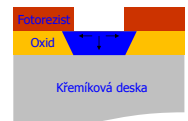

Anizotropní a izotropní leptání

Anizotropní leptání

Izotropní leptání

Stupeň Anizotropie $A_f = 1 - V_H / V_V$
Při izotropním leptání je $A_f = 0$

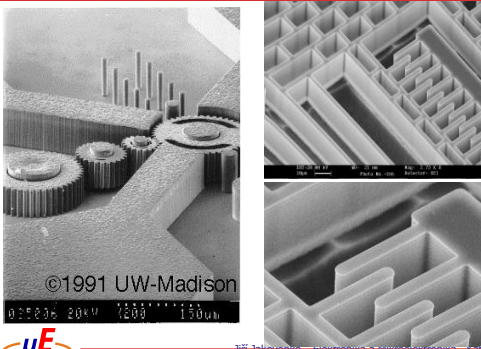
Selektivita k rezistu $S_{FM} = V_F / V_M$
 $V_F \gg V_M$
Selektivita k podložce $S_{FS} = V_F / V_S$

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

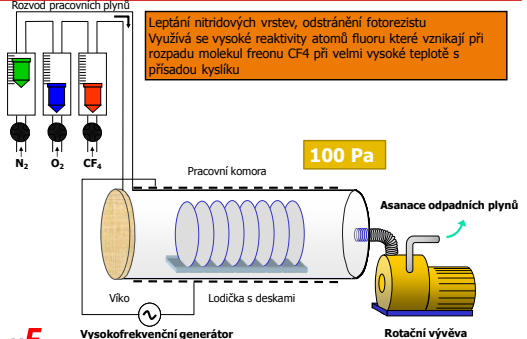
Anizotropní leptání na křemíku

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Plazmatické leptání

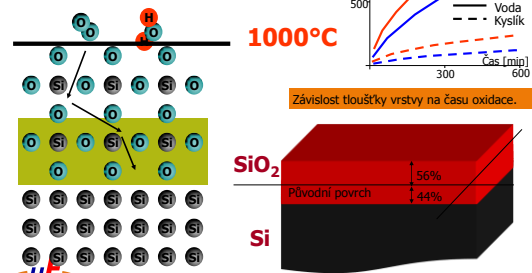
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Termická oxidace

Na vzduchu vznikne tenká vrstva oxidu (1 - 2 nm).
Při vyšší teplotě (800°C až 1200°C) jsou molekuly kyslíku schopny difundovat přes oxid. 44% tloušťky vrstvy je pod původním povrchem křemíku a 56% nad ním.

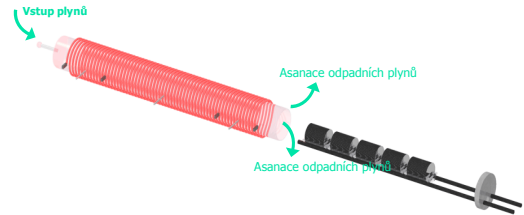

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Oxidační (difúzní) pec

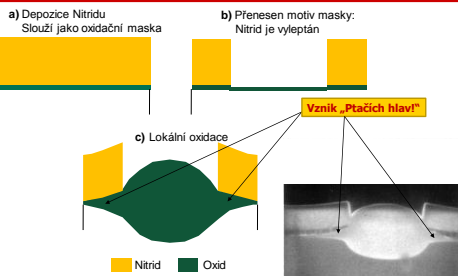
Teplota v peci je 400 až 1200°C
Trubice je z křemenného skla

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Lokální oxidace maskovaná Nitridem

Limitující faktory lokální oxidace:
- vznik ptačích hlav
- růst i nahoru – nerovný povrch

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Isolace pomocí Si příkopů - STI

STI - Shallow Trench Isolation

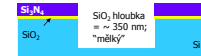
Depozice oxidu + nitridu Si_3N_4

Maskované leptání Si_3N_4 a SiO_2

Leptání Si

Depozice oxidu, který vyplní vyleptaný příkop
(Není to termický oxid!)

CMP broušení oxidu až na vrstvu nitridu

Odstranění nitridu (H_3PO_4)

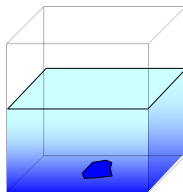

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Difúze - princip

V přírodě jeden z nejčastějších procesů
Rychlost difúze je silně závislá od teploty

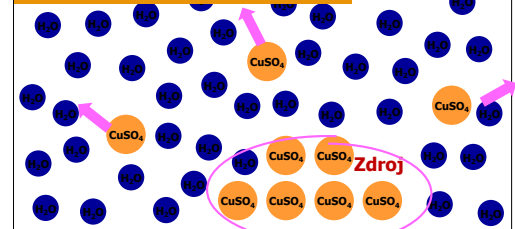

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Difúze - princip

Rychlost difúze je silně závislá na teplotě. V tuhých látkách je při pokojové teplotě téměř nepozorovatelná. Při teplotě kolem tisíce stupňů již postupuje i v tuhých látkách poměrně rychle. Difúze při vysokých teplotách se používá v polovodičové technologii jako metoda lokálního dotování.

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

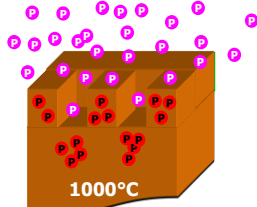

Difúze

Je proces, při němž pronikají atomy dopantu pod povrch křemikové desky ve vybraných oblastech. Teplotou, časem a chemickým složením lze nastavit hloubku nadifundované vrstvy a koncentraci dopantu při povrchu.

Rozdifundování je mechanismus, kdy se atomy dopantu pohybují v křemiku i když právě nedifundují z okolí. Oxid na povrchu křemikové desky musí být dostatečně tlustý (kolem 500 nm) aby přes něj atomy fosforu neprošli.

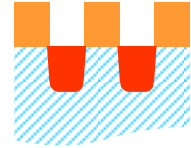
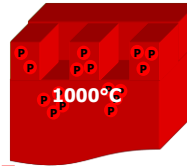
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Iontová implantace

Iontová implantace je proces, při němž jsou "nastříleny" atomy dopantu pod povrch křemikové desky. Ionty dopantu jsou urychleny elektrickým polem a nasměrovány k povrchu desky a proniknou do jisté hloubky pod povrch křemiku.

Během žhání dochází také k difúzi atomů dopantu. Množství dopantu je důležitý parametr implantace nazývá se dávka.

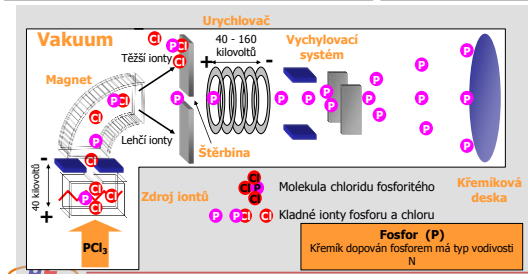
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Iontový implantátor

Do zdroje iontů se přivádí páry chloridu fosforitého - PCl_3 . Vlivem proudu elektronů ze žhářového vlákna ve zdroji iontů se molekuly chloridu fosforitého rozpadnou na atomy nebo shluky atomů s elektrickým nábojem - ionty.

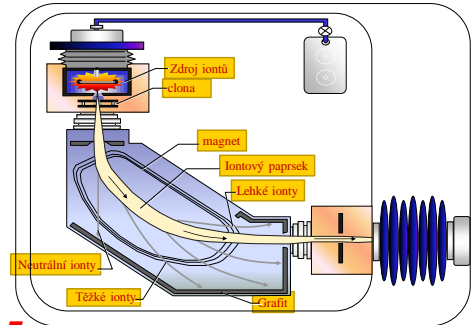
Ionty jsou urychleny urychlovačem. Mezi elektrodami je 50 až 200 tisíc voltů.

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

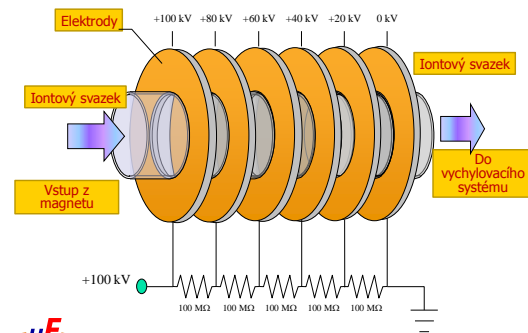
Iontový implantátor - Magnet

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

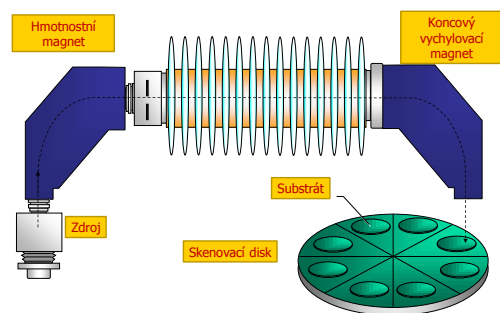
Urychlovač

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Lineární urychlovač

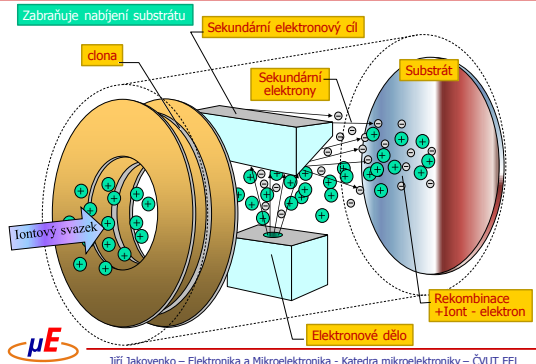

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Elektronová sprcha

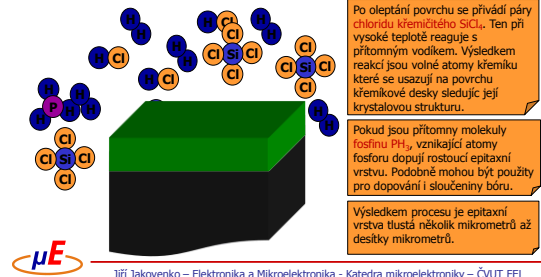
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Epitaxní růst

Epitaxe je narůstání vrstvy křemíku na povrchu křemíkové desky. Vrstva má stejné krystalografické vlastnosti jako podložka ale může mít jinou koncentraci příměsí anebo jiný příměs.

Proces probíhá při vysoké teplotě - 1200°C. Kolem rozžhavených desek proudí vodík. Když se přidá chlorovodík HCl začne reagovat s křemíkem a odleptává povrch desky. To je důležité aby se odstranily všechny nečistoty anebo povrchové poruchy struktury křemíku.

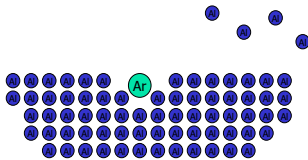

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Naprašování

Atom argonu (Ar) naráží velkou rychlostí (desítky km/s) na povrch hliníkové desky a rozpráší několik atomů hliníku. Rozprášený hliník se usazuje na předmětech v okolí. V polovodičovém průmyslu se často naprašují vrstvy hliníku, stříbra, zlata, titanu, niklu anebo slitin hliníku s mědí a křemíkem (AlCuSi).

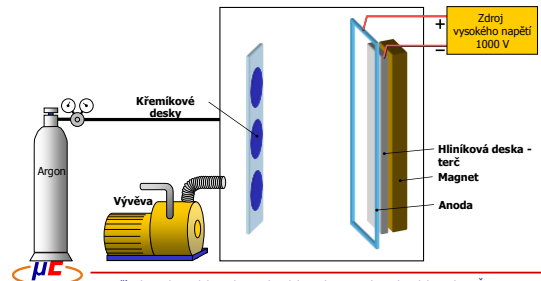

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Naprašování

Terč je připojen k zápornému pólu zdroje vysokého napětí a pomocná elektroda - anoda - ke kladnému. Atomy argonu jsou výbojem ionizovány a elektrickým polem urychleny a nasměrovány na terč. Rozprášený hliník z terče se usazuje na deskách a vytváří naprašovanou vrstvu hliníku. Magnetické pole magnetu umístěného za terčem zvyšuje účinnost procesu naprašování.

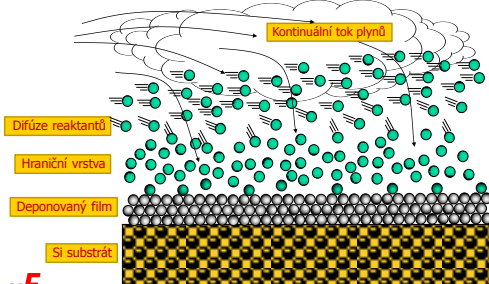

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Chemické nanášení CVD

- $\text{SiH}_4(\text{plyn}) + \text{O}_2(\text{plyn}) \rightarrow \text{SiO}_2(\text{pevný}) + 2\text{H}_2(\text{plyn})$
- $\text{SiH}_4(\text{plyn}) + \text{H}_2(\text{plyn}) + \text{SiH}_2(\text{plyn}) \rightarrow 2\text{H}_2(\text{plyn}) + \text{PolySilicon}(\text{pevný})$

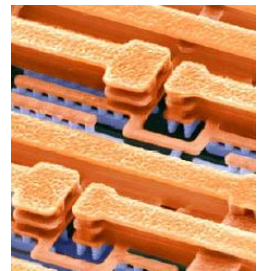
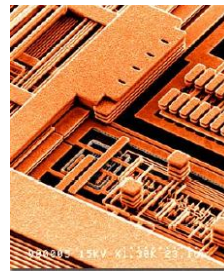

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Metalizace – vodivé spoje

- Dnes se Al nahrazuje Cu – o 40% menší odpor
- Až 11 vrstev metalizace

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

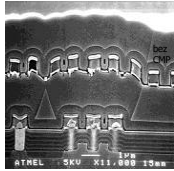

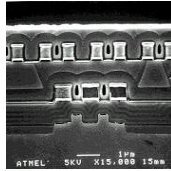
CMP – Chemicko Mechanická Planarizace

■ Chemicko Mechanická planarizace / Leštění

- *Mechanicky s chemickým leptáním, nebo chemicky s mechanickým broušením ...*
- ... důvod – planarizace povrchu s odstraněním přebytečného materiálu

s CMP

- *Chemická reakce naleptá a změkčí povrch deponovaného materiálu, potom se mechanickým broušením povrch planarizuje.*

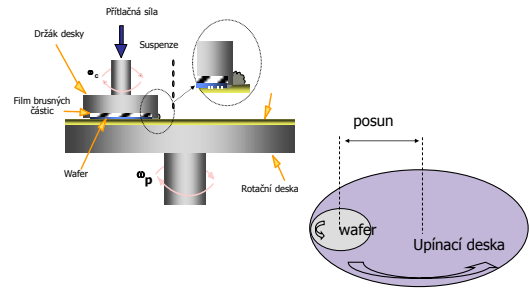

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

CMP – Chemicko Mechanická Planarizace

Suspenze = chemické látky + částice

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

CMP – Chemicko Mechanická Planarizace

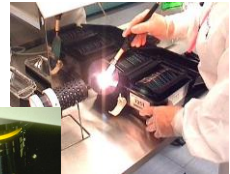
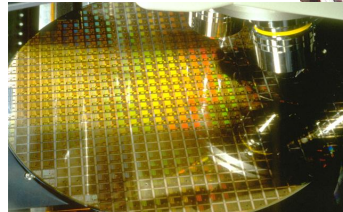

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Průběžná kontrola procesu IO

- Optická kontrola
- Měření testovacích struktur

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Pouzďení

Požadavky na pouzdra:

- **Elektrické** – malé parazitní kapacity, indukčnosti
- **Mechanické** – spolehlivé a pevné
- **Tepelné** – dobrý odvod tepla
- **Ekonomické** - levné

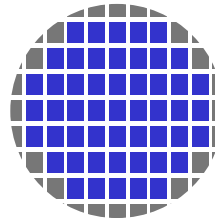

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Pouzďení

Křemíková deska s vyrobenými čipy se rozřeže diamantovou pilou na jednotlivé čipy. Dobré čipy se připájejí anebo přilepí do pouzdra. Přívody se propojí s kontakty na čipu tenkým měděným drátem (0,15mm).

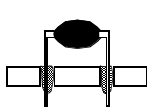

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

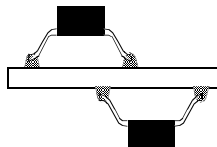

Montáž na desku

(a) Through-Hole Mounting

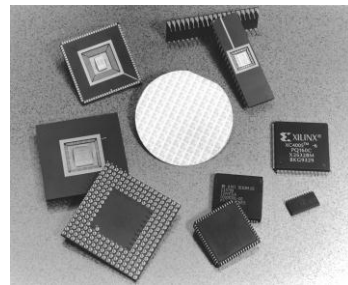
(b) Surface Mount

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Typy pouzder

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Parametry pouzder

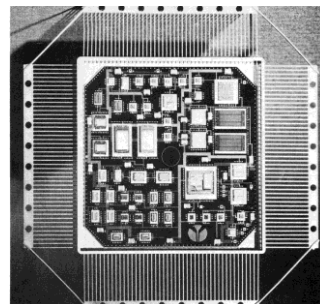
Package Type	Capacitance (pF)	Inductance (nH)
68 Pin Plastic DIP	4	35
68 Pin Ceramic DIP	7	20
256 Pin Pin Grid Array	5	15
Wire Bond	1	1
Solder Bump	0.5	0.1

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Multičipové moduly

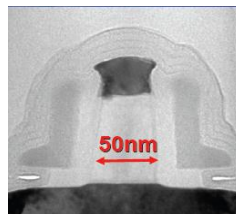
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

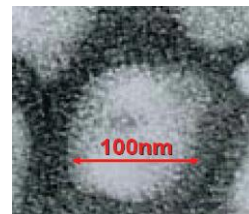
Submikronové technologie
současné trendy
SOI technologie
SiGe ...

Sbohem mikroelektroniko
Vítej nanoelektroniko

Tranzistor pro 50nm proces

Virus

- Tloušťka hradlového oxidu = 1.2 nm !!!
- Dnes již přecházíme na 45nm proces – hradlový oxid 0.8nm

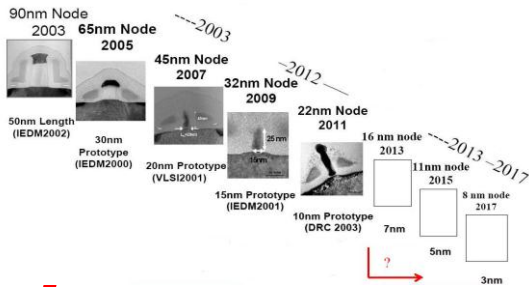
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

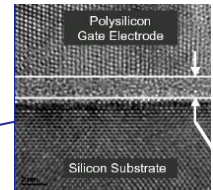
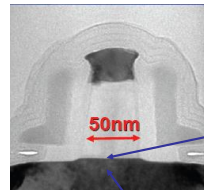

Vývoj CMOS technologií

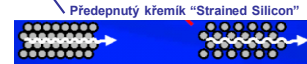
■ Kdy už to skončí ???

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Tloušťka hradlového oxidu = 1.2 nm

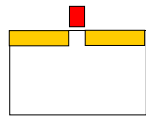
Předepnutý křemík "Strained Silicon"

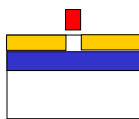
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

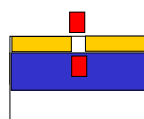
Vývoj MOSFET struktur pod 70 nm technologiemi

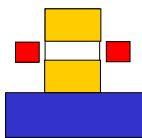
Bulk MOSFET

SOI MOSFET

Dual-Gate MOSFET

Vertical MOSFET

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Technologie SOI Silicon On Insulator

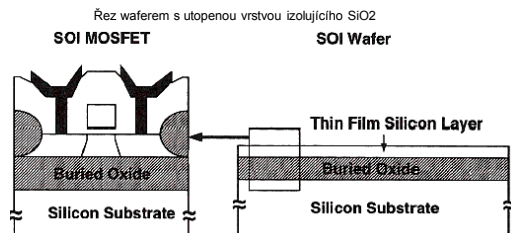

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Technologie SOI

SOI - Silicon On Insulator – křemík na izolantu.

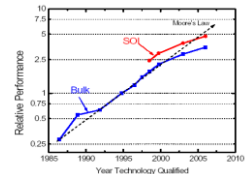

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Výhody SOI

- Lepší výkon díky eliminaci parazitních kapacit PN přechodů a "Body Effectu" – 25-35% vyšší výkon než Si CMOS
- SOI může pracovat při menších napájecích napětích se stejným výkonem jako Si CMOS – 40-50%
- Lepší využití plochy čipu – menší plocha izolací
- Redukovaný efekt zpětného hradla (Body Effect)
- Zamezení svodových proudů do substrátu
- Menší oblasti PN přechodů
- Větší hustota integrace
- Zamezení latch-up efektu
- Větší provozní teplota (250°C)
- Odolnost proti záření

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Nevýhody SOI

- Velice málo nevýhod:
  - *Teplotní vlastnosti*
  - *Dražší substráty o 3 – 10 % než CMOS*
  - *Hystereze prahového napětí*

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Použití SOI

- Vhodné pro obvody s nízkou a velmi nízkou spotřebou
- Mikroprocesory s vyššími taktovacími frekvencemi IBM a Motorola
- Grafické procesory - Sony/IBM/Toshiba : PlayStation
- Obvody pro vysokorychlostní sériovou komunikaci: 10Gbps
- Ultra-low power systémy na čipu: hodinky na solární energii
- RFID

Veškeré technologie pod 90 nm jsou na SOI

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Technologie výroby SOI waferů

- SOS - silicon on sapphire (1978)
- SIMOX - separation by implantation of oxygen (1983)
- ZMR - zone melting and recrystallisation (1983)
- BESOI - bond and etch back SOI (1989)
- **Smart-Cut SOI (1996)**

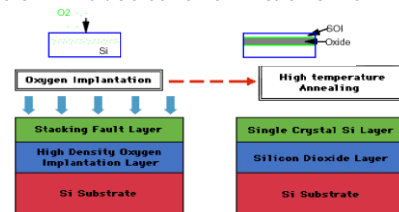

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Výroba Waferů (SIMOX)

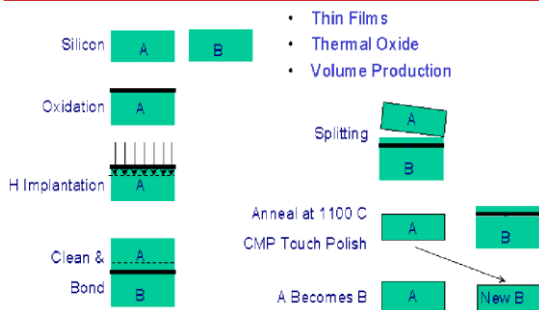
1. implantace kyslíkových iontů
  - energie a množství implantace určuje hloubku a tloušťku utopené oxidové vrstvy a tím i tloušťku vrchní Si vrstvy
2. žhání - postupné zvyšování teploty z 1050 na 1350°C
  - zformování kvalitní celistvé oxidové vrstvy
  - zamezení vzniku dislokací ve vrchní vrstvě křemíku

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Výroba substrátů – Smart Cut

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Porovnání SOI vs klasická CMOS

- Porovnání SOI oproti objemovému polovodiči při stejné technologii:
  - o 30% rychlejší
  - o 30% větší hustota integrace
  - o 20% méně výrobních kroků
  - 50% spotřeba

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Technologie předeptutého křemíku Strained Silicon

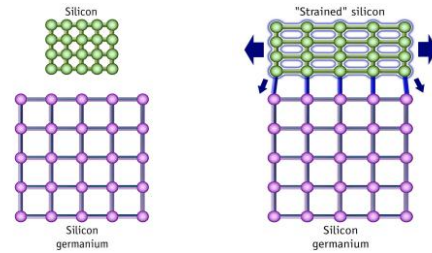

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Technologie předeptutého křemíku

- Strain = „napnout“
- Využívá se rozdílné mřížkové konstanty Si a Ge

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Technologie výroby pseudomorfního SiGe

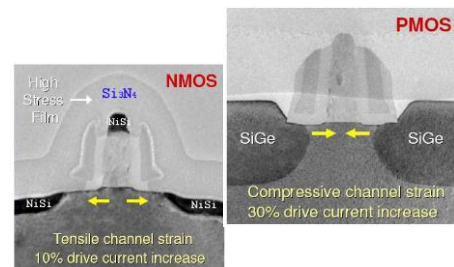
Používá se epitaxní růst při nízkých teplotách (300-800°C)
Zvyšuje se pohyblivost elektronů a děr

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Implementace do CMOS struktury

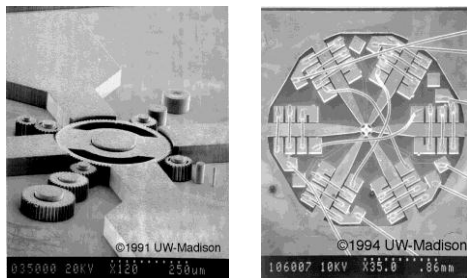

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Technologie MEMS

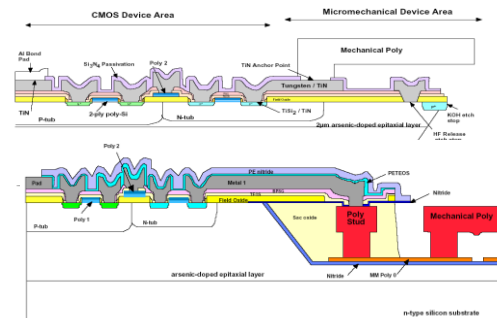
MEMS – Micro Electro Mechanical Systems

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Speciální technologie MEMS

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Mikrozrcátka

